

aduentaturum, ut ipse se uoluntati patris pro omnibus offerret. Ergo contemplatione & amore sequamur eum surgentem è nouissimæ coenæ mensa, & euntem trans torrentem Cedron: immo resurgentem è mortis nouissima poena, & euntem trans torrentem omnium huius mundi miseriarum, in montem indeficientiū oliuarum, qui est mons altissimus & sublimissimus pacis æternæ: in hortum perpetui amoris, qui est paradísus cœlestis, & hortus æternarum deliciarū. Vbi est nunc (uerbo suo de abitione sua completo) in dextera patris sedens. Cui per ipsum, & cum ipso, & spiritu sancto omnis honor, & gloria, & gratiarum actio, in omnia seculorum secula. Amen.

CAPVT QVINTVM DECIMVM.

114

Ego sum uitis uera, & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Iam uos mundi estis, propter sermonem, quem locutus sum uobis. Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non potest 5
ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite: sic nec uos, nisi in me manseritis. Ego sum uitis, uos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet. ¶ Si manseritis in me, & uerba mea in uobis manserint: quod 10
cūq; uolueritis petetis, & fiet uobis. In hoc clarificatus est pater meus, ut fructum plurimū afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego præcepta patris mei seruauī, & maneo in eius dilectione. ¶ Hæc locutus sum uobis, ut gaudiū meum in uobis 15
sit, & gaudiū uestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Maiorem hac dilectionē nemo habet, quàm ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Iā nō dicā uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autē dixi amicos, quia omnia quæcūq; audiui à patre meo, 20
nota feci uobis. Nō uos me elegistis, sed ego elegi uos: & posui uos ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat: ut quodcunq; petieritis patre in nomine meo, det uobis. Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Si mundus uos odit, scitote, quia me priorem uobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret. Quia uero de mundo non estis, 25
sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote sermonis mei, quem ego dixi uobis: Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt. ¶ Sed hæc omnia facient uobis propter nomen meū: quia nesciunt eum qui misit me. Si non uenissem, & locutus fuisset eis, peccatū 30
non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo ali-
us fecit,

us fecit, peccatum non haberent : nunc autem & uiderunt, & oderunt & me, & patrem meum. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: 35 Quia odio habuerunt me gratis. Cum autem uenerit paraclitus, quem ego mit- tam uobis à patre, spiritum ueritatis qui à patre procedit, ille testimoniū per- hibebit de me: & uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

ANNOTATIONES BREUES XXIIII. CIRCA LITERAM CAP. XV.

2	tollit	11	clarificatus est ἐδοξάσθη	20	quæcunq; &
3	purgabit ἀγεί καθαίρει	12	glorificatus est πλήρ	24	quæ scitote γινώσκετε
3	præsentia. fructum plus fructus plus	14	multum, copiosum	24	anceps ad imp. & ind. priorem uobis πρωτορῶν
9	mittetur	15	sicut - & sit, μείνη	24	primum uestrum, prius quam uos anceps.
9	arefcet, ἐσλήθη ἐξηράνθη	17	habet: - quam	31	excusationem πρόφασις
9	præterita. colligent	18	quæ ὅσα	36	prætextum spiritum τὸ πνεῦμα
9	mittent ἀνάγουσι βάλλουσι	19	quæcunq; iam ἐν	36	anceps ad accu. & no. ille, scilicet paraclitus ἐκεῖνος
9	præsentia. eum αὐτὰ	19	Ultra Posthac	37	testimoniū phibebitis: μαρτυρεῖτε
10	ardet. ardent		dicam λέγω		præfens. anceps ad imp. & idic.

COMMENTARIUS IN CAPVT QVINTVM DECIMVM.

Rosequitur Ioannes sermonem, quem dominus ad discipulos suos ha-
buit inter eundum à coenaculo coenæ paschalis, ad torrētem Cedron: & inducit dominum hæc ad ipsos loquentem. ¶ Ego sum uitis uera, & pa- 114
ter meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum,
tollit eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Iam
uos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum uobis. Manete in me, & ego
in uobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in uite:
sic nec uos, nisi in me manseritis. Ego sum uitis, & uos palmities. Qui manet in
me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere. Si
quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent eum,
& in ignem mittent, & ardet. ¶ Ego sum (inquit) uitis uera. Hæc est uitis, de qua
Geneseos capite quadragesimonono: Et ipse erit expectatio gentium, ligans ad uin-
eam pullum suum, & ad uitē d̄ fili mi asinam suam. Lauabit in uino stolam suam,
& in sanguine uuæ pallium suum. Vineam & uitē, humanitas CHRISTI est. Ligauit
ad uineam & ad uitē pullum suum, & asinam suam: quando populum gentium, &
populum Hebræorū sibi incorporauit, fide colligauit atq; uniuit. Lauit in uino stolā

suam, & in sanguine uuae pallium suum: quando in cruce calcauit torcular solus, & sanguine proprio humanitatem, quam pro omnibus assumpserat, et si in se mundissimam, lauando, lauit omnes qui sua futuri essent membra, suaeque humanitati alliganda. De hac uite, id est de Messia, id quoque intelligi uolunt etiam Hebraei, Vineam de Aegypto transtulisti. Et subditur: Ut quid destruxisti maceriam eius, & uindemiant eam omnes, qui praetergrediuntur uiam? Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Deinde: Perfice eam, quam plantauit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmauisti tibi. Incensa igni, & suffossa. Tunc de Aegypto transtulit uineam, quando ex Aegypto uocauit filium suum. Destruxit maceriam eius, quando dedit iudaeis potestatem dissoluendi corpus eius. Vindemiauerunt eam omnes qui praetergrediebantur uiam: quando scribae & pharisaei praetergredientes legem, omnibus operibus eius, & sanctae doctrinae eius fructibus contradicendo, eum dignum morte iudicauerunt. Aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam: quando a Pilato praeside a monarchia Romana deputato, e medio sublatus est. Perfecit eam deus, quam plantauit dextera eius super filium hominis, quem confirmauit sibi: quando suscitauit eum a mortuis, humanitate in immortalitatis gloria resumpta: sed prius incensa igni passionum, tribulationum, & dirae mortis exterius, & igne immensae charitatis interius: & suffossa in manibus, pedibus, & latere, totoque corpore exterius, & in corde uulnere charitatis interius: quod acumen lanceae, quod illuc pertigit, insinuabat. Filius hominis, uir dexteram: CHRISTVS dominus, quem solum deus in se, & in membris suis confirmauit sibi. nam ipse, id est CHRISTVS, & membra eius, solus saluans & saluatus, neque ullus alius saluari potest, nisi unus: a quo si non discesserimus, uiuificabit nos deus, & nomen eius inuocabimus. Et totus psalmus de aduentu Messiae, cuius uidendi desyderio, & quasi insitione transeundi in corpus eius rapiebatur propheta, anagoge est. Sed nunc ad uitam reuertamur. Ut uitis ab agricola plantatur & excolitur, & profert fructum suum: sic & uerbum dei aeternum, in tempore in uirginis utero a summo agricola deo plantatum & excultum, protulit fructum suum, quem ipsi dedit summus agricola proferendum: nimirum uinum sapientiae suauissimum, coeleste nectar, & immortalitatis ambrosiam, deinde calicem suum inebriantem, qui praecclarissimus est. Ipse ergo dominus incarnatus, uera uitis est, uitis coelestis, uitis diuina. Fructus eius, uinum eius, euangelium regni, coelestis doctrina. Palmites eius, omnes ex regeneratione ad ipsum accedentes. Ferentes fructum, sunt qui opera habent fidei, quae sunt opera spiritus, opera lucis, opera plenae in deum fiduciae, & pulchrae, ardentisque dilectionis. Non ferentes autem fructum, qui opera fidei non habent. Et haec uitis, adiunctis palmitibus, CHRISTVS totus, caput & corpus. Infructuosum palmitem pater coelestis tollit: quando refecat a corpore CHRISTI, & a uita CHRISTI, quae est spiritualis uita, & quae a spiritu CHRISTI dependet. Et eum qui fert fructum, purgat, id est mundat: quando aufert ab eo quicquid ipsi obest ad huiusmodi uitam secundum spiritum, siue illud sit interitum, ut peccata & concupiscentiae: siue externum, ut parentes, res familiaris, liberi, diuitiae, honores, magistratus, aut quiduis aliud huiusmodi: & hoc, ut uberiosem fructum afferat, & in ea uita, quae corpus CHRISTI decet, magis proficiat, id faciente CHRISTO, qui caput, id est radix & truncus est totius uitis, omnia palmitibus quaecunque & habent, & agunt, suggerens. Non possumus uita uitis uerae, & uita mundi uiuere, nam haec, carnalis: illa, spiritualis. haec, a spiritu mundi: illa, a spiritu dei. Neque uiuere possumus uita gratiae, & uita legis. nam etsi uetus lex erat uinum, non tamen erat uerae uitis, sed eius quae iustitia legis degenerauerat in labruscam: gratia autem, uerae uitis uinum. Et subdit dominus ad apostolos: Iam uos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum uobis. Apostoli fide habebant CHRISTO uerae uiti,

ræ uitæ, & opera fidei habebant, credendo sermonibus eius, ipsum sequendo, ipsum
 amando: & pater cœlestis eos purgauerat, mundauerat que auferendo ab eis & in-
 terna, si quæ erant impedimenta, pariter & externa: quando quidem omnia relique-
 rant, ut liberè sequerentur CHRISTVM. Et per quid cœlestis pater purgauerat eos?
 Per sermonem quem locutus est eis dominus. Iam uos (inquit) mundi estis propter
 sermonem, quem locutus sum uobis. At sermo quem locutus est eis, est sermo pa-
 tris, & hoc est euangelium, de quo supra dixit: Sermo quem audistis, non est meus,
 sed eius qui misit me, patris. Et hortatur eos, ut in se maneant, & ipse manebit in eis,
 dicens: Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à se-
 metipso, nisi manserit in uite: sic nec uos, nisi in me manseritis. Palmes manet in uite,
 quandiu illi adhæret atque cœnuitur: & uitis in palmitē, quandiu uitam illi suggerit
 atque ministrat. Vitis autem est, ubi radix est: CHRISTVS est, ubi diuinitas est, etiam
 secundum eam qua illi inserimur, naturam. Diuinitas autem radix est, à qua nūquam
 nostræ infirmitatis assumpta natura separari potest, quæ est ut uitis truncus. Quare
 semper uitis uera manet. Quod si cætera, id est omnes palmites separati essent à uite,
 maneret nihilominus ipsa uitis uera: cuius radix est ipsa uita, immortalitas, & æterni-
 tas: & truncus, assumpta in ea inseparabiliter humanitas. Ergo solum in CHRISTO
 est radix & truncus, & per participationem in palmitibus ipsis qui illi adhærent, & in
 quibus ipse est, ut uitis in palmitibus. Quia tamē separari possunt ab eo, ut palmites à
 uite, uite semper manente cum radice quæ est uita, & sine qua non est uita: ideo stu-
 dere debebant discipuli, ut immanerent in CHRISTO, & omnes post eos fideles: ma-
 nent autem quandiu fides adest & charitas: hæc enim adhærere faciunt, & uniuert.
 Quod si his deficientibus non manent in CHRISTO, nec CHRISTVS in eis: similes
 sunt palmiti à uite resecto, qui ut nullum ex se afferre fructum potest sine radice, sic
 nec ipsi sine CHRISTO: in solo enim CHRISTO radix est, & per ipsum cæteris ui-
 tam influunt. CHRISTVS solus hominum, est per se uiuens: cæteri omnes qui uiuunt,
 uiuere que possunt, communicatione, participatione que uiuunt. Sine me (inquit) ni-
 hil potestis facere: & ideo ipse absolute est uiuens, membra autem eius participatio-
 ne: & eadem quidem uita qua uiuit absolute CHRISTVS, animali uita in illa diuina
 uita absorpta: ut stellarum lumen à luce absorbetur solis: sed in quibusdam occultius,
 in alijs uero insignius. Et parabolam suam aperit dominus, cum subiungit: Ego sum
 uitis, uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine
 me nihil potestis facere. Si quis in me non manet, mittetur foras sicut palmes, & are-
 scet, & colligunt eum, & in ignem mittunt, & ardet. Vbi etiam apostolus suo mo-
 re utitur præsentibus, colligunt, mittunt, ardet, pro futuris, colligent, mittent, arde-
 bit. Et qui sunt qui colligent? Certè ministri summi agricolæ, qui sunt angeli eius,
 quoscunque ad exequendam iustitiam suam deputauerit. Et quid est, Qui manet in
 me, & ego in eo, hic fert fructum multum, aliquid ne in eo manet in quo ipse non
 manet? Quid prohibet? nõne palmes aliquando moritur in uite, & in eo uitis non
 manet: cum uitam suam non amplius ei communicet: ut si palmes calore priuetur, aut
 ueneno tangatur? Sic & palmes quandoque quodam modo manet ob præceden-
 tē fidem in CHRISTO: mortuus est tamen per defectum charitatis, aut attacku pec-
 cati: adeo ut CHRISTVS in eo non maneat, cum ei uitam suam non amplius influat:
 non quia nolit, sed quia palmes amplius capax non sit, neque unquam futurus sit, nisi
 uitali calore resumpto, aut ueneno extincto, id est charitate resumpta, aut peccato ex-
 purgato, resumet autem, aut extinguetur, si non obstiterit: quia hæc est ipsius ueræ
 uitæ naturæ benignitas atque conatus, ut palmitem suum uiuificare possit, id est in
 eo esse. Et cum palmes in uite manet, & uitis in eo, fidelis in CHRISTO, & CHRIS-
 TVS in fideli, hic fert fructum multum: non à se, quia uitam non habet à se: sed à

uite, & à radice uitis. Ideo hic fructus, non est palmitis (non enim illius est autor) sed uitis, & radicis quæ est in uite. Stultè igitur, fidelis fidelium operum, quæ fidem & charitatem sequuntur, quippiam sibi attribuat: cum ea soli CHRISTO, & diuinitati eius tribuenda sint, qui uiuificat, qui operatur fructum, & multiplicat: immo qui etiã aliquando, immo sæpe mortuum in se palmitem uiuificat, quem multipliciter mori contingit. nam qui aliquando fide & charitate CHRISTO adhæsit, si deficiat charitas, moritur: & magis, si fides: & adhuc magis, si priuationi fidei infidelitas irrepit: at mortem adauget, si priuationi charitatis innascatur odium, quæ sunt uenena diaboli maxime: sed tanta esse nequeunt, ut superare possint misericordiæ dei, quæ in CHRISTO est, medicinam, si possit peccator sic à diabolo (ut ita dicam) uenenatus & intoxicatus, se illi medicinæ applicare, & per pœnitentiam & resipiscentiam respirare. Alioquin uenient angeli ultores, diuinæ iustitiæ ministri: & illum, & omnes inuiuificabiles palmites, à corpore CHRISTI auellent, mittentq; foras, & colligent, & in ignem æternum mittent, & missi in perpetuum ardebunt. Sed sunt ne alij palmites colligendi, & in ignem mittendi? Qui dicti sunt, ex corpore CHRISTI erant palmites: sed innumeri alij sunt, qui nunquam manserunt in corpore CHRISTI, sed semper extra fuerunt: ut qui CHRISTVM nunquam recipere uoluerunt, nunquam ei fide adhæserunt, nunquam eum amauerunt: & hi nūquam uixerunt ea, qua de loquimur uita: sed mortui nati sunt, uiuificabiles tamen, quia ueræ uitæ inseri potuerunt, quæ sola uerè uiuit. Sed dices: Si sunt palmites, alicuius ergo uitis sunt palmites. Esto. Humana natura uitis est, sed in Adam uenenata, mortua, & corrupta: in CHRISTO autem medicata, uiuificata, incorrupta. Sunt ergo palmites uitis Adæ, & ideo uenenati, mortui, & corrupti: qualis & uitis in Adam. Et hi de corpore CHRISTI non abstrahuntur, colliguntur uero, & in ignem mittuntur, sed de corpore Adam. Non de uera uite, sed de uite non uera. Non de uiua, sed de mortua. Vnde Adam & Eua in paradiso mortui sunt: ut

Genes. 2. Adæ dictum fuerat priusquam de fructu uetito tetigisset: In quacunque enim die comederis ex eo, morte morieris. Et mortui eieci sunt de paradiso. Neque unquam genuerunt, nisi mortui & mortuos, nisi qui radio ipsius ueræ uitæ fuerint uiuificati: nam uera uita semper fuit, & semper fuerunt uiuificabiles. O quàm bonum est quibusuis, ex ueteri uite inseri ueræ uitæ, & in ea manere? Melius tamen est, uitam ueram in eis manere. siquidem nihil prodest quoscunque in CHRISTO manere, si CHRISTVS in eis non maneat: sed obest eis plurimum ad tormentum, cum ministri dei omnes eius modi collecturi sint, & in ignem missuri, ut ipsi in perpetuum ardeant. Et ut hoc non sit eis incertum, euangelista hæc per præsentia συνάρχουσιν, βάρδουσιν, κολέτιν, colligunt, mittunt, ardent, enunciat, quasi id iam præsens, aut iam factum sit. Deinde aperiente

115

» Ioanne, subiungit dominus, dicens. ¶ Si manseritis in me, & uerba mea in uobis man-
 » serint: quodcunque uolueritis, petetis, & fiet uobis. In hoc clarificatus est pater meus,
 » ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, &
 » ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in
 » dilectione mea: sicut & ego præcepta patris mei seruauit, & maneo in eius dilectione.
 ¶ Vix potest aliquis in CHRISTO manere, nisi uerba CHRISTI in ipso maneat. Proinde simplices homines, in quibus uerba CHRISTI non manent, cum euangelium nesciant, & quid CHRISTVS mandet, quomodo possunt in eo manere? Ideo qui manent in CHRISTO, & uerba dei in se habent manentia, magna fiducia alios illuminare debent: ut omnes alij manere in CHRISTO, & eius uerba intelligere possint: quia quodcunque petierint ad aliorum ædificationem, ministrabitur eis, nam hoc spectat ad gloriam patris cœlestis, qui uitis ueræ & palmitum eius agricola est. Ac quomodo quæ ad gloriam suam pertinent, petentibus non daret? In hoc (inquit) clarificatus est pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

Fructus

Fructus qui afferitur, fideles sunt qui ad CHRISTVM uerè adducuntur. Qui quo plures sunt, eo maior est æterno patri gloria: ut agricolæ, quo uberior uitis fructus fuerit. Sed quomodo possunt fideles quippiam afferre, etsi in CHRISTO maneant, & uerba CHRISTI in eis, uiuificã & spiritualem euangelij, & sacrarum scripturarum intelligentiam habentibus, cum nihil ex se possint: Certè, si efficiantur CHRISTI discipuli. Discipuli nihil ex se possunt, sed præceptor potest in eis, & uoluntas patris, ut possint afferre plurimum fructum: non ut ipsi, sed ut CHRISTI discipuli. possunt enim discipuli quod magister infundit eis, uel potius magister omnia potest in eis: etsi in se semper plura possit, quàm in eis. non enim est discipuli ut discipuli, capacitatem æquare præceptoris: & maxime huius qui summus est, & omnem excedit capacitatem. Attamen ipse discipuli formam, qui & archetypus erat, gessit, & à patre edoctus est: sicut psalmo septuagesimo scriptum est: Deus docuisti me à iuuentute mea, & usque nunc. Et qua doctrina, nunquid scripturis, & commentarijs librorum? Nequaquam, ut ait scriptura: Quoniam non cognoui literaturam, introibo in potentias domini. Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Sed nõnne dominus literas nouerat: nõnne scripsit in puluere, quãdo ipsi adducta est mulier in adulterio deprehensa: nõnne, ut apud Lucam habetur, in ciuitate Nazareth, in qua fuerat nutritus, sabbato intrauit eorum synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei liber Hieremiæ prophete, & legit: Sic omnino est. Nouerat ergo literas. Et quid non nouerat? Quid est ergo, Quoniam non cognoui literaturam? Non didici literas ab homine, quasi diceret: Quod dico, non ex libris, non ex literatura dico: sed ex potentijs domini, ex spiritu sancto, quo dominus unxit me. Et in ciuitate sua hoc signum fecit, inter quos educatus & enutritus fuerat: & qui sciebant, quod non didicerat literas, & tamen quæcunque oblata legebat: ut intelligerent hoc dei, spiritus que eius opus esse, & in eo reuera impletam esse (de qua loquebatur Hieremias) prophetiam. Et quod non didicerit literas, etsi scierit cum nihil nescierit, testabantur qui admirantes dicebant: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Et pater qui eum docuit, ipsum diligit: & sicut pater eius diligit ipsum, sic & ipse suos diligit discipulos. Quod aperit, dicens: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Sed quos discipulos diligit? Nunquid qui ex literatura sunt docti? Non crediderim: sed qui à deo, sicut & ipse, etiam si literas calleant. Quas si putant aliquid esse, & in illis quiescunt sine ulteriori dono dei, nondum sunt discipuli CHRISTI (tame si in libros inciderint spirituales) nisi externi & à doctore externo: cum sint solummodo discipuli cuiuspiam, aut discipulorum discipuli. Quod si in alios duntaxat libros inciderint, sunt solum discipuli hominum: & hæc scientia inflat. Quid enim aliud, quàm superbia est, dicere quod humanum est, aut infra humanum, esse diuinum, & gloriari & efferri in illo? Quæ autem est à discipulo, non inflat: quia imitatur discipulum, sed non perfectè humiliat. At uero, quæ est à CHRISTO, nullo modo inflat, & perfectè humiliat. Et hos discipulos sic magister ipsorum diligit CHRISTVS, sicut CHRISTVM pater, qui est magister eius: deinde ac secundo loco alios, id est discipuli, discipulorumque discipulos. At discipuli hominum nihil habent ratione disciplinæ suæ, quo amari possint: sed sua scientia cæci cum cæcis ambulant. Et quomodo ut discipuli hominum, ex scientia sua diligerent deum, quem non habuerunt magistrum? Ab his ergo non requirit dominus, ut maneant in dilectione sua: sed ab alijs, & maxime qui immediatè sunt discipuli sui, secretissimo, intimoque illapsus magisterio: etsi ex benignitate sua ex discipulis discipulorum, si quando ipse aliquos dat discipulos, facile euadant in discipulos CHRISTI, etiam immediatos: immediatos dico, cum à spiritu eius suggeruntur intelligentiæ. Et multo facilius ij euadunt in discipulos CHRISTI, quàm discipuli literaturæ, id est discipuli hominum, euadant in discipulos discipulorum. Et ad hoc solum obest humili-

Psalmo. 70.

Ioan. 3.

Lucæ. 4.

Ioan. 7.

tatis defectus, quam habere oportet. haberi autem non potest, nisi deiecta turre *gloriantium* (quæ superbia est) eleuatissima quidem, ac altissima: quia erigitur in cœlum, & in terra fundata, iudicare præsumit spiritum. Proinde si humilitatem habere possint, etiam veri discipuli effici possunt. Quomodo autem mansuri sint in dilectione **CHRISTI** hi veri discipuli, aperit dominus, cum ait: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea: sicut & ego patris mei præcepta seruauit, & maneo in eius dilectione. Qui mandata eius seruant, sicut & ipse mandata patris sui seruauit, in eius dilectione manent, sicut & ipse mansit in dilectione patris. *Philip. 2.* nihil omisit mandatorum patris, factus obediens usque ad mortem: sic nihil quæ nobis mandat, aut credenda, aut facienda, omittere debemus usque ad mortis necessitatem, si ingruat, & hoc ex dilectione: tanta nimirum esse debet dilectio. Et ut omnia domino fuerunt ad gloriam, & gloriam quidem infinitam, & gaudium sempiternum; etsi mundus, & diabolus, omnisque tenebrarum potestas ipsum confundere niterentur: sic & seruantibus ex dilectione mandata eius, quæ eadem sunt mandata patris, etsi renitentibus mundo, & omnibus aduersis potestatibus, omnia cedunt ad gloriam, & ineffabile gaudium. Quod testante Ioanne, prodidit dominus apostolis suis, dicens. **H**æc locutus sum uobis, ut gaudium meum in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur. Hoc est præceptum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio uobis. Iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. *116* Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, & posui uos, ut eatis, & fructum afferatis, & fructus uester maneat: & quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det uobis. Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Si mundus uos odit, scitote quia me priorem uobis odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat, diligeret. Quia uero de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Mementote sermonis mei, quem ego dixi uobis. Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, & uos persequentur. Si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt. **H**æc locutus sum (inquit) uobis, ut gaudium meum in uobis sit, & gaudium uestrum impleatur. Impletio mandatorum **CHRISTI**, gaudium **CHRISTI** in implentibus, & tandem illorum plenum gaudium, quod est gaudium cœlesti, gaudium cui nihil adimi, aut addi potest secundum cuiusque captum. Deinde mandati sui de dilectione memoriam innouat, quod & capite tertio decimo huius, numero 106. positum est, dicens: Hoc est mandatum meum, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Et subdit: Maiorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Sic dilexit nos dominus propter patrem, ut animam suam uoluntariè posuerit pro nobis: & tanta fuit eius erga nos dilectio, ut nulla erga amicos maior esse potuerit. Quæ enim maior erga eos cogitari posset ea, qua quis solus mori uellet, ne omnes morerentur amici? Ipse uero mori uoluit, ne omnes non modò amici, sed & inimici morerentur: ut capite quinto ad Romanos testatur Paulus: immo ut omnes uiuerent, & solus moreretur, qui solus uiuebat, solus ut uiueret dignus erat, *Hiere. 12.* solus uiuere poterat. Et hanc etiam dilectionem testatur in Hieremia dominus, dicēs: Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam: uel (ut etiam ex Hebræo intelligunt) ex dilectione animam meam in manu inimicorum eius: facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylua, dedit contra me uocem. Hæc est erga nos filij dei dilectio propter patrem diligentem nos. Talis ergo sit nostra dilectio erga reliquos homines, etiam si sint inimici propter **CHRISTVM** qui diligit eos, ut uitæ nostræ non parcamus; modò sit aliqua spes adducendi eos ad ueram lucem, & ad uerum dei cultum, ac

tum, ac uenerationem. Verè cognoscere CHRISTVM, ostium est uitæ æternæ, & ingressus in immortalitatem. Adiungit: Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego mando uobis, id est quæ ego mandato patris mei annuncio uobis. CHRISTVS semper tam amicis quàm inimicis est amicus. Quod amicis, nemo dubitat: scriptum est enim, Ego diligentes me, diligo. diligit autem ultra omnem comparationem ac numerum, & supra quàm diligi possit. Quod inimicis, hoc certissimum indicium esse potest, quod pro ipsis mori uoluit, ut eos à necessitate mortis æternæ eriperet: quod amicitia, dilectionis, & charitatis maximum est argumētum. Ergo omnibus amicus CHRISTVS, sed non omnes CHRISTO sunt amici. Nam hi soli sunt illi amici, qui seruant ea, quæ à patre accepit mandanda: qui enim contemnunt, qui floccipendunt uerba oratoris magni cuiusdam regis, quomodo possunt se dicere amicos eius, etsi orator tanta bonitate & benignitate sit præditus, ut (quod ex se est) omnium ex æquo salutem uelit, sitq; omnibus amicus? Porro qui contemnunt illum, se ex seipsis in seruitutem redigunt, non ex oratoris uoluntate. Qui autem obediunt uoluntati regis, in libertatem afferuntur, etiã si serui erant. Nam libertas uoluntatem regis qui dominus est, consequitur, non uoluntatem serui. Non enim libertas est effectus uoluntatis serui, sed herilis, regia: que uoluntatis: etsi seruitus uoluntatem serui sequatur. Qui ergo auscultant & obsequuntur mandatis oratoris, & orator illis est amicus, & contra illi pariter oratori amici: & hæc, non altera ex parte solum, sed utrinque amicitia est, & perfecta quidem amicitia. Et hi, si perseuerent in mandatis: etsi aliquando fuerint serui & inimici, nunquam tamen postea dicentur serui aut inimici, sed amici: siquidem idem est seruus & inimicus. Sic & de æterno rege, & misso ad nostram salutem domino nostro IESV CHRISTO censendum est: quod ipse aperit discipulis suis, cum statim post hæc uerba, Si feceritis quæ ego mando uobis: adiungit, iam non dicam uos seruos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Dominus quatenus ex se est, nunquam potuit, neque potest dici nisi amicus: sed non sic semper discipuli eius potuerunt dici amici, nam quando sub peccato fuerunt, quando mandatorum æterni regis nihil audierunt, serui fuerunt & inimici: at quando audierunt oratorem eius, & mandatis regis æterni auscultauerunt, liberi facti sunt & amici: tunc enim amicorum nuncupatio eis conuenit, non prius: & insuper si mandatis eius immanserint, non possunt dici nisi amici, neque aliter ipsos summus orator nuncupabit. Et se amicos esse & dici, eo intelligere potuerunt, quod secreta domini sui sciuerunt, & quid faceret, aut facere uellet: at seruorum nõ est domini sui secreta, & quid faciat aut molatur nosse. Et multo ante eos appellauit amicos, quibus & secreta seruis, id est ijs quibus nomenclatura non amici, sed inimici conuenit, non committenda commisit: quod passim ex euangelio perspectum esse potest. Quod & hic testatur dominus, cum ait: Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci uobis. Quid audisse dicitur orator à rege? Certè quæ ipse accepit à rege nuncianda: quæ si narrat nihil omittendo, omnia narrat quæ ut orator audiuit à rege: etsi innumera alia audierit ab eodem. Sic & dominus qui missus erat à patre, cum nihil omiserit omnium quæcunque nuncianda audierat, etsi innumera alia ab æterno audierat, ut qui est æterna dei sapientia, omnia quæcunque audiuit à patre ut missus, nunciauit apostolis suis, & per apostolos cæteris fidelibus, per infusionem uerbi sui in ipsum credituris. Et ut nihil sibi omnium horum adscribant, id nullo bono eorum, non arbitrio & uoluntate eorum euenit: sed sola uoluntate diuina, quæ & sola bona est, & omnium bonorum causa. Quod subdit, dicens: Non uos me elegistis, sed ego elegi uos, ut eatis & fructum afferatis, & fructus uester maneat: ut quodcunque petieritis patrem in nomine meo, det uobis. Dominum apostolos elegisse, ostendunt euangelistæ, quando eorum à domino uocationes manifestant. Quo indicatur nobis, quod non nostra uoluntate, non no-

Prouerb. 8.

fra electione respiramus ad uitam: & si quem afferimus fructum, non nostra, sed dei
 bona uoluntas præcipue operatur in nobis: ut in apostolis operabatur CHRISTI ele-
 ctio, & bona uoluntas. Et ad quid elegit eos? Ut irent per mundum, & qui fideles
 erant & pauci, multiplicarent fideles per totum mundum, qui essent fructus ipsorū;
 immo CHRISTI per ipsos operantis: qui fructus per successionem, usque ad mundi
 consummationem maneret, & post mundi consummationem in æternum. Elegit
 eos, ut quicquid à summo patre ad fructum afferendum, & multiplicandum peterēt
 in nomine suo, daret eis pater: quia hæc est patris uoluntas (ut prius dictum est) & be-
 neplacita acceptatio. Mox uero tertio commēdat eis mutuam inuicem dilectionem,
 de qua prius locutus est, ut diligant se mutuò, sicut ipse dilexit eos: non quomodo
 mundus diligit, qui diligere nescit nisi propter se, propter suam utilitatem, aut uolu-
 ptatem. Illa autem dilectio propter CHRISTVM, & summi patris dilectionem, inter
 fideles solum mutua esse potest. nam etsi infideles, ipsos fideles diligunt: illa tamen di-
 lectione diligere nesciunt, sed adhuc mundi dilectione, etsi fideles eos uerè diligant,
 & CHRISTI dilectione. Ipsi ergo infideles ut infideles, illa dilectione amare non pos-
 sunt: quare neque possunt uerè amare, magis ergo odire possunt. Quæ ex uerbis do-
 mini intelligimus, dicentis: Hæc mando uobis, ut diligatis inuicem. Si mundus uos
 odit, scitote quia me priorem odio habuit. Si de mundo fuissetis, mundus quod su-
 um erat, diligeret. Quia uero de mundo non estis, sed ego elegi uos de mundo, pro-
 pterea odit uos mundus. Etsi mundus, id est homines mundani, quales sunt omnes
 infideles, & qui primi Adæ orbitam terunt, quod est per concupiscentias incedere,
 odiunt fideles, id est eos qui per semitas & uestigia CHRISTI, qui ueritas est, ince-
 dunt, qui & mortui sunt mundo & concupiscentijs Adæ, & uiuentes CHRISTO,
 CHRISTI que gratijs. Hi tamen in hoc animum resumere, & cōsolationem recipere
 debent, quod sunt fideles CHRISTO, quem $\alpha\gamma\omega\pi\epsilon\pi$, id est primum uel prius mundus
 odio habuit, & multo etiam magis quàm ipsi habeantur, etiam à principio mundi. Est
 enim diuina sapientia, quæ à principio clamat: Vocauit, & renuistis; extendi manum
 meam, & non fuit qui aspiceret. Despexistis omne consilium meum, & increpatio-
 nes meas neglexistis. Secundo, in hoc gaudere debent, non deijci: quod hoc signo in-
 telligunt se de mundo non esse, sed dei electione à mundo selectos. Tertio, meminis-
 se debent, quod CHRISTVS, quem sic mundus uilipendit, quem tanto odio habuit,
 dominus omnium erat: ipsi uero digni non sunt, ut uocentur eius serui, cum ne sum-
 mi quidem angeli id mereantur. Cur igitur molestè ferant, si eos mundus odio habe-
 at: & id cum suo domino commune habeāt, nimirum odio haberi à mundo, & perse-
 cutiones pati à mundo? Quod dicit dominus, Mementote sermonis mei, quem ego
 dixi uobis: Non est seruus maior domino suo, si me persecuti sunt, & uos persequen-
 tur. Si sermonem meum seruauerunt, & uestrum seruabunt. Dominum hanc senten-
 tiam dixisse, Nō est seruus maior domino suo: refert Ioannes capite tertio decimo, cui
 similem habet Matthæus capite decimo, & Lucas capite sexto, numeris centesimo se-
 cūdo, nonogesimo septimo, & sexagesimo quinto. Et quid per hoc intelligi uolebat:
 Si sermonem meum seruauerunt, & uestrū seruabunt: nisi oppositum, scilicet, Nō ser-
 uauerunt meum sermonem: ergo neq; uestrum? Sed nōne aliqui seruauerunt? Cer-
 tē non hi qui de mundo, manserunt in mundo. Caterum qui exierunt à mundo, hi
 non amplius mundus, sed spiritus, sed oues & populus dei dicuntur. Sed & qui ser-
 mones eorum (qui sermones erāt CHRISTI per eos dicti: sicut sermones CHRISTI
 erant patris per eum dicti) erant obseruari, non erant mundus, neque è mundus:
 sed miseratione diuina, quæ ad omnes una, eademque est, extracti à mundo. diuersi-
 tatem enim non facit misratio, sed ij circa quos est misratio, quod enim lux non ab
 omnium oculis capitur, aut certē non æque, id nō à lucis, sed ab oculorum diuersitate
 prouenit,

Proverb. 1.

prouenit. Conuertit igitur omnes ad se, non se ultrô auertentes, miseratio: ut lux om-
 nnes oculorum acies. Sed quare hoc odium mundi, & persecutiones perpessuri sunt
 » fideles, aperiente cœlesti scriba Ioanne, subdit dominus, dicens. ¶ Sed hæc omnia fa- 117
 » cient uobis propter nomen meum, quia nesciunt eum qui misit me. Si nō uenissem,
 » & locutus fuisset eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non ha-
 » bent de peccato suo. Qui me odit, & patrem meum odit. Si opera non fecissem in eis,
 » quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & uiderunt, & oderunt
 » & me, & patrem meum. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est:
 » Quia odio habuerunt me gratis. Cum autem uenerit paracletus (quem ego mittam
 » à patre) spiritus ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et
 » uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. ¶ Ignorantia dei, est mun-
 di subuersio, bonorum persecutio, & animarum perditio: & ut in summa dicatur,
 omnis error & confusio: & hæc, infidelitas nominatur. Et ex opposito scientia dei, est
 mundi ædificatio, bonorum pax, animarum salus, & summam omnis ueritas & glo-
 ria: & hæc, fides nuncupatur. Hæc, à deo infunditur, ut supernæ lucis radius: illa, à ma-
 ligno exhalatur, ut maximarum tenebrarum teterrima mephitis atque fumus. Ob il-
 lam ignorantiam omnes iusti persecutionem patiuntur ab iniusto mundo, & pro-
 pter dei iustitiam, quæ est dei uerbum, dei filius, nunc incarnatus & CHRISTVS do-
 minus. Sed hæc omnia (inquit) facient uobis propter nomen meum, quia nesciunt
 eum qui misit me. Is qui misit eum, deus est; hæc ergo faciunt, quia nesciunt deum,
 quia habent ignorantiam dei. Et addit: Si non uenissem, & locutus fuisset eis, pecca-
 tum non haberent. Ut audire regis mandatum, & contemnere ipsum, est crimen læ-
 sæ maiestatis regiæ: sic & audire mandatum dei, & contemnere ipsum, est crimen læ-
 sæ maiestatis diuinæ: & hoc est summum peccatum, & infidelitatis quidem pecca-
 tum. Quod non haberet mundus, si rex æternus non misisset in mundum legatum su-
 um: non ut perderet, sed saluaret mundum: per quem mundus audiuit mandatum
 eius, quod nihilominus contempsit. Et primo in Iudæa, de cuius gente hic maximè lo-
 quitur dominus, quæ læsæ maiestatis diuinæ reatum incurrit. Quo mandato non au-
 dito, tametsi crimen illud non incurrissent, nihilominus perisissent omnes. At adue-
 niente mandato, multi etiam qui alioqui perisissent, saluati sunt, accipientes nouam
 gratiam, ut alij nouam maledictionem. At melius est aliquos saluatos esse, & eos qui
 dem non paucos adiecta noua gratia, quàm omnes perisisse cum antiqua maledictio-
 ne. Aduentus ergo eius, qui erat magni consilij angelus, filius regis æterni, ex se so-
 lum erat causa gratiæ & salutis: ex ipsis autem solis, peccatum & perditio: sicut scri-
 ptum est: Perditio tua Israël. Neque prætexere possunt ullam peccati sui ex aduentu
 eius excusationem: quia signa coram eis fecit, quæ nemo alius fecit: & multo etiam
 » maiora, quàm fecerit Moyses coram Pharaone in testimonium, quod missus esset à
 » deo: quæ cum durus tyrannus uidisset, credidit. At illi uiderunt illis maiora, & non
 » crediderunt, Pharaone & Magis eius duriores, qui confessi sunt. Hic digitus dei est. Exodi. 8.
 » Quid igitur manet eos, nisi in æternam abyssum submersio cum rege superbiæ dia-
 » bolo, quem in infidelitate sequuntur: Et non solum non crediderunt, sed & oderunt
 » ultrô, omnibus bona largientem. & non solum ipsum oderunt, sed & eum, quem no-
 » minabat patrem, deum quidem super omnia benedictum. Verum, & de eorum du-
 » ritia psalmo trigesimoquarto scriptum erat, qui de CHRISTO scriptus est, ubi in per-
 » sona eius legitur: Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo graui laudabo te.
 » Non supergaudeant mihi, qui aduersantur mihi iniquè, qui oderunt me gratis, &
 » annuunt oculis. Et sic implebant quod de se scriptum erat. Et in ipsis etiam imple-
 » buntur comminationes in eodem psalmo contentæ, quæ indicant id non uolunta-
 » te dei factum, sed sola eorum damnata nequitia. Et resumit dominus sermonem de

spiritus sancto, dicens: Cum autem uenerit paracletus (quem ego mittam uobis à patre) spiritus ueritatis, qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me: & uos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Venit paracletus, consolator apostolorum, manifestè absente domino, sed occultè semper præsente, ut quem ipse missurus erat à patre. Quandiu autem fuit dominus manifestè præsens mundo, spiritus sanctus (et si sit spiritus ueritatis, id est filij) apud patrem erat, & mundo absens: at postquam dominus ad patrem fuit receptus, & mundo manifestè absens, misit illum à patre: quod insinuare uidetur quod dicit: Quem ego mittam uobis à patre. Sed & id, Spiritus ueritatis, qui à patre procedit: idem prætere uideretur. Et uidetur Ioannes usus præsenti procedit, pro futuro procedet: quasi diceret, Qui à patre procedet, qui à patre ad uos ueniet: sed in clusa ex sumptione præsentis pro futuro omni certitudine, & exclusa omni dubietate. Quid enim est ἐκπροσβήδαι, procedere: nisi exire, egredi, proficisci? Componitur enim à uerbo προέβουμαι, quo supra ex Ioanne usus est dominus: Vado parare uobis locum. Et rursus: Opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem uado. Et rursus: Vado ad patrem, quia pater maior me est. In quibus omnibus locis, προέβουμαι, uado transfertur: unde ἐκπροσβήδαι, exeo, προεία enim iter, & προέβουμαι iter facere significant. Porrò idem uocabulum est, quo psalmus duodeuigesimus utitur, ubi de aduentu & exitu filij ad nos dicitur: Et ipse tanquam sponsus procedens, ἐκπροσβήδαι, de thalamo suo. Et hæc est significatio qua his locis, & passim alibi sacræ scripturæ tam prophetarum, quam euangelistarum utuntur, in qua si hic capitur procedit, siue procedet, ut arbitror esse accipiendum, certum est paraclatum, id est spiritum sanctum, ut processit à patre, ita processisse à filio: quia uenit ad discipulos, filio iam decem diebus ad patrem recepto. nam assumptio eius, ad tessaracosten pertinet, & missio spiritus sancti ab utroque missi, ad pentacosten. Hæc autem significatio, quam toties in annotationibus breuibus Matthæi, Marci, & obiter Lucæ, & Ioannis nulla alia ratione inculcauimus, omnem in hac re tollit disputationem. Altera est qua uolunt prædictum uocabulum processionem designare æternam, quam facer Athanasius intelligi uoluit, & aliorum quamplurimorum de qua grauissima inter Græcos & Latinos, et si illa sit incomprehensibilis & ineffabilis, ut & generatio æterna, exorta est quæstio. Quæ manifestè nihil ad hunc locum pertineret, si Ioannes futuro ἐκπροσβήδαι usus fuisset: aut si ihs, qui secunda significatione usi sunt potius quam intellexerunt (nam, ut dictum est, incomprehensibilis est) cõsuetudo Ioannis toties capere soliti in hoc capite, & fermè passim alibi tempus pro tempore placuisset, & aliorum euangelistarum huius uocabuli significatio. Quibus certè neq; in hoc, neq; in alijs suis dictis contradicere uolo. Capiat quisque utrum maluerit sensum, immo uero eum quem ipsi spiritus sanctus suggesserit. Est pater, est filius, est spiritus sanctus. Alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Alius est pater, dicente scriptura, ipsa q; ueritate: Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio quia uerè est testimonium eius, quod de patre intelligitur, cū alio loco dicat dominus: Testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Ex eodem quoque alius cognoscitur filius. Alius etiam est spiritus sanctus, dicente domino: Ego rogabo patrem, & alium paraclatum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, spiritum ueritatis. Pater, deus est, ut inquit dominus: Est pater meus, qui glorificat me, quem uos dicitis, quia deus uester est. Filius, deus. Creditis in deum, & in me credite. Spiritus sanctus, deus, ut capite quarto huius habetur: Spiritus est deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Pater, gignit: Filius, gignitur: Spiritus sanctus, spiratur. De illo dicitur: Ante luciferum genui te. De isto: Ante omnes colles ego parturiebar. De hoc: Et spiritu oris eius, omnis uirtus eorum. Hæc igitur differentia, gignere, gigni, spirari, sunt quibus alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus: unus pater, unus filius, unus

Mat. 3
4
15
17
20
Luc. 3
4
Ioan. 5.
Ioan. 8.
Ioan. 14.
Ioan. 3.
Ioan. 14.
Psal. 109.
Proverb. 3.
Psal. 32.

spiritu
scilicet
de deo
ergo
re
per
sed à p
est
meum
quo
sed ad
ad in
quoniam
lum
est
non p
quæ habet

unus spiritus sanctus. Et hi tres unum sunt, unusque deus. Porro de spiritu sancto dicit dominus: Ille testimonium perhibebit de me. Testimonium autem perhibuit de ipso: ut deus de deo, ut alio loco dicit: Ego autem ab homine testimonium non accipio. A quonam ergo? Nimirum à deo, & à spiritu sancto. Quod si angeli, prophetae, apostoli perhibent testimonium de ipso, non accipit testimonium ab illis: sed ab ihs, à quibus hi acceperunt: ut hoc testimonium Petri, Tu es CHRISTVS filius dei uiui; non accipit à Petro, sed à patre coelesti. Caro (inquit) & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in caelis est. Sic igitur cum dicit: Et uos testimonium perhibebitis de me, quia ab initio mecum estis: hoc testimonium, non est testimonium ipsorum, sed testimonium dei de ipso, quod eis suggesturus erat spiritus sanctus de ihs, quae etiam uiderant & audierant, sed ad quae intelligenda minus sufficientes fuerant. Viderant autem & audierant: quia ab initio signorum & praedicationis cum domino fuerant: de hoc enim initio hic loquitur dominus. Ergo omnia testimonia de CHRISTO, quae nobis deo afflati, locuti sunt prophetae & apostoli, accipiamus non tanquam ab hominibus: sed (ut reuera sunt) à deo patre, & filio, & spiritu sancto. Quibus in una diuinitatis natura, omnishonor, potestas, decus, maiestas, imperium & gloria in omnia plusquam aeterna (siue, ut habetur in Cantico, in aeternum & ultra) seculorum secula. Amen.

Matth. 16.

Exodi. 15.

CAPVT SEXTVM DECIMVM.

HAec locutus sum uobis, ut non scandalizemini. Absque synagogis facient uos. Sed uenit hora, ut omnis qui interficit uos, arbitretur obsequium se praestare deo. Et haec faciet uobis, quia non nouerunt patrem, neque me. Sed haec locutus sum uobis, ut cum uenerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi uobis. Haec autem uobis ab initio non dixi, quia uobiscum era. Et nunc uado ad eum qui misit me, & nemo ex uobis interrogat me, quod uadis? Sed quia haec locutus sum uobis, tristitia impleuit cor uestrum. ¶ Sed ego ueritatem dico uobis, expedit uobis ut ego uadam. Si enim non abiero, ¶ paraclitus non ueniet ad uos: si autem abiero, mittam eum ad uos. Et cum uenerit, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me: de iustitia uero, quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me: de iudicio autem, quia princeps huius mundi iam iudicatus est. ¶ Adhuc multa habeo uobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem uenerit ille spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quaecumque audiet loquetur, & quae uentura sunt annunciabit uobis. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annunciat uobis. Omnia quaecumque habet pater, mea sunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annunciat uobis. ¶ Modicum & iam non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem. Dixerunt ergo ex discipulis eius adinuicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non uidebitis me: & iterum modicum, & uidebitis me, & quia uado ad patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, modicum? nescimus quid loquitur. Cognouit autem IESVS, quia uolebant eum interrogare, & di-